

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 19 квітня 2019 року)

Суми
2019

ЗЯКУН А. І.
канд. іст. наук

**ІКОНОПИСНА ШКОЛА
КИЕВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ ХІХ ст.**

Важливу роль в культурному житті Лаври відігравала її іконописна школа. У ХІХ ст. в Петербурзі функціонувала Академія мистецтв, що готувала професійних майстрів, та на Україні не було ні середнього, ні вищого мистецького навчального закладу. Фактично їх роль виконувала іконописна школа Києво-Печерської лаври, основним завданням якої було навчання рисунку та живопису. Заняттями учнів керували досвідчені монахи-живописці. В основу навчання, був покладений метод копіювання гравюр з різноманітних західноєвропейських художніх альбомів, котрих в Лаврі було достатньо. У формуванні творчої індивідуальності учнів значна роль належала вчителям, які свої знання та навички, що накопичувалися протягом тривалого часу, передавали учням. Лаврські учні були хорошими орнаменталістами. В їхніх роботах присутні орнаментальні мотиви запозичені з народної вишивки, різьблення по дереву, ювелірної чеканки. Досконалыми пейзажними малюнками лаврських учнів є фрагменти настінних розписів Успенського собору і Троїцької церкви, зокрема відомим художником був лаврський ієромонах Іринарх, який у 1844 р. виконав частину розписів в Успенському соборі.

У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. значне місце в розвитку образотворчого мистецтва України займають художники Л. Жемчужников, І. Соколов, К. Трутовський,

Н. Мурашко, М. Пимоненко, С. Святославский, Ф. Красицький, Г. Світлицький, Ф. Кричевський та вихованець лаврської школи І. Їжакевич.

У другій половині XIX ст. художники прагнули створити національний стиль в монументальних розписах. У руслі цього пошуку, ними були переосмислені традиції старого монументального мистецтва та народної декоративної творчості. З 1860 р. Лаврською іконописною школою керував академік Академії мистецтв А. Рокачевський. На 1870 рік в ній було 18 учнів, яких навчав художник П. Сорокін. Згодом він перейшов в Московське училище живопису, скульптури та архітектури. На його місце був призначений лаврський ієродиякон Аліпій. Навчання в школі тривало від 4 до 7 років. Учні мешкали, як правило, вдома. Згодом Аліпій запросив в Лавру учителем церковного живопису В. Барвітова, але Духовний собор йому відмовив. В цей час в Лаврській іконописній майстерні було 27 послухників і учнів, серед них - Михайло Краснопівцев, Семен Венедиктов, Василь Соколов, Грігорій Нетребко, Спиридон Науменко. В школу приймали учнів у віці не менше 13 років. Лавра вкладала спеціальний контракт з батьками майбутнього учня, зобов'язуючись повністю утримувати його (надавати квартиру, стіл, опалення, освітлення, одяг, взуття, прати білизну). Крім того, учневі виплачувалася стипендія - 8 рублів в рік. У контракті зазначалося, що учень повинен сумлінно вчитися і працювати 10 годин на добу. За прогули не тільки днів, але й годин накладався штраф. У контракті також було зазначено, що за час навчання учень «... не повинен займатися ніякими сторонніми роботами і не входити ні з ким ні в які домовленості». Якщо до закінчення навчання учня виключали за погану поведінку, то за кожен недовчений рік він або його батьки повинні були вносити в Лавру по 150 рублів сріблом. У фондах Києво-Печерської лаври збереглися програма і статут лаврської іконописної школи. У програмі записано: «Школа має

на меті дати учням художньо-іконописну освіту, а також художню підготовку для тих хто мають видатні здібності до вступу у вище художнє училище» [2, с. 97]. Отже, кращим випускникам ще видавали свідоцтво для вступу до Академії мистецтв.

На жовтень 1891 р. керівником Лаврської іконописної школи був ієромонах Феогност. При школі було 45 послухників і учнів, серед них – Панас Петухов, Ісидор Чернявський, Дмитро Лавриненко, Петро Зиков, Олександр Канчура, Лаврентій Волощенко [2, С. 97]. Художні заняття проводилися з малювання та живопису, знайомили учнів і з пейзажним живописом. Обов'язковим було виконання ескізів на задані релігійні теми. Під наглядом керівника школи вивчалось іконо писання. Учні також слухали лекції з історії мистецтв та анатомії. Заняття проводилися з 1 жовтня по 1 березня, а з березня і до 1 вересня учні виконували замовлення з оплатою їм 10 відсотків вартості [1, С. 38]. У 1901 р. доглядачем Лаврської іконописної школи як і раніше був ігумен Феогност. Працював тут вільнонайманий майстер Сцірідон Науменко, помічниками майстрів були монахи Герасим і Стратоник та послухники Олексій Добродеев і Ісидор Чернявський. У школі на той час було 29 учнів, серед них Микола Барановський, Стефан Басенко, Іван Дудченко, Лаврентій Духота, Семен Ландарь [2, с. 98].

З розвитком живописного мистецтва в Лаврі пов'язано ім'я українського художника Івана Їжакевича. У 1876 - 1882 рр. він навчався в Лаврській іконописній школі, а після в рисувальній школі М. Мурашка. У 1888 р. І. Їжакевич закінчив петербурзьку Академію мистецтв і в кінці 90-х років повернувся до Києва. Тут він виконав настінні розписи Покровської церкви, а також художньо збагатив Лавру. Зокрема, на початку ХХ ст. під його керівництвом були розписані уступи кріпосної стіни, сюжет розпису – Собори святих Блаженних і розпис Дальніх

печер. І. Їжакевич взяв активну участь у розписі трапезної в Трапезній церкві, і разом з учнями лаврської школи розписував інтер'єр Всіхсвятської церкви. У 1905 р. І. Їжакевич став вчителем Лаврської іконописної школи, однак через складну роботу по розпису Трапезної церкви, через рік, він залишив викладацьку роботу. На своє місце він рекомендував талановитого художника В. Соніна.

Період роботи І. Їжакевича в Лаврі можна назвати останньою спробою відродження колишньої слави Лаврської живописної школи, адже на цей час вона вже була реорганізована в іконописну майстерню зі штатом досвідчених майстрів, переважно з братії, і десяти учнів-пансіонерів. У період викладання В. Соніна з 1906 по 1910 роки лаврські іконописці і учні виконали десятки робіт для Лаври і інших церков і монастирів, писали ікони на замовлення і для продажу в іконних лавках, брали участь в реставраційних роботах.

1. Крикотун В. За мурами Лаври. Київ. 1979.

2. Очерки истории Киево-Печерской Лавры и заповедника / за ред. Ю. Кибальника. Киев. 1992. 288 с.